

Bajor, Agnieszka

"Bibliografia zawartości >>Ekspresu Zagłębiowskiego<<. Bibliografia druków Oficyny Wydawniczo-Autorskiej >>SOWA-PRESS<<", oprac. Zdzisław Gębołyś, Katowice 2004 : [recenzja]

Rocznik Historii Prasy Polskiej 9/1(17), 257-263

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Agnieszka BAJOR **Bibliografia zawartości „Ekspresu Zagłębiowskiego”. Bibliografia druków Oficyny Wydawniczo-Autorskiej „SOWA-PRESS”**

Oprac. Zdzisław Gębołyś, słowem wstępnym poprzedził Adam W. Jarosz.

Wydawnictwo Gnome, Katowice 2004, 137[1] ss.*

**Bibliography of the Contents of “Ekspres Zagłębiowski”.
The Bibliography of the Publications of the “SOWA-PRESS”
Publishing House**

W ostatnich latach w Polsce ukazują się coraz więcej opracowań monograficznych, bibliograficznych i biograficznych, które popularyzują nasze „małe ojczyzny”. Do tej chlubnej tradycji dołączyła adnotowana *Bibliografia zawartości „Ekspresu Zagłębiowskiego”. Bibliografia druków Oficyny Wydawniczo-Autorskiej „SOWA-PRESS”* (Katowice 2004) opracowana przez Zdzisława Gębołyśa, znawcę problematyki informacji regionalnej, bibliotekarstwa mniejszości narodowych oraz bibliografii (jest m.in. członkiem Zespołu Bibliografii Historii Śląska przy Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych Uniwersytetu Wrocławskiego). Słowo wstępne do tej pracy przygotował Adam W. Jarosz, badacz literatury staropolskiej oraz kultury literackiej Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego.

Bibliografia składa się z dwóch części — bibliografii zawartości „Ekspresu Zagłębiowskiego” oraz katalogu wydawniczego sosnowieckiej oficyny „SOWA-PRESS”. Powstanie obu wydawnictw zainicjował Jan Przemsza-Zieliński, dziennikarz, poeta i regionalista, rozmiłowany w Zagłębiu Dąbrowskim. Oprócz książek, których tytuły można odnaleźć w katalogu sporządzonym przez Gębołyśa, w wydawnictwie „SOWA-PRESS” ukazywał się, od 5 grudnia 1990 roku dwutygodnik „Ekspres Sosnowiecki”, przekształcony następnie (od 8 czerwca 1991 roku) w miesięcznik regionalny — „Ekspres Zagłębiowski”.

Zdaniem A. W. Jarosza czasopismo redagowane przez Zielińskiego łączyło mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego, regionu, który nie ma „wsparcia w postaci długotrwałego istnienia historycznego, nie ma też godła, herbu, jakiegoś szczególnego znaku ogarniającego cały obszar, np. barw sztandaru regionu”¹. Zieliński zabiegał także

* Pozycja recenzowana już była na łamach RHPP t. VII, z. 2(14) w roku 2004.

¹ *Bibliografia zawartości „Ekspresu Zagłębiowskiego”. Bibliografia druków Oficyny Wydawniczo-Autorskiej „SOWA-PRESS”*, oprac. Z. Gębołyś, słowem wstępnym poprzedził A. W. Jarosz, Katowice 2004, s. 11.

o „ukonkretnienie pojęcia” Zagłębie Dąbrowskie. Dlatego na łamach periodyku publikowano odpowiednie wiersze, teksty prozatorskie, folklorystyczne, historyczne oraz publicystyczne. Redaktor zamieszczał ponadto fotografie, widokówki, stare ryciny, plany miast i mapy Zagłębia Dąbrowskiego. To był jego program regionalny, który konsekwentnie realizował, przypominając historyczną rolę zamków i twierdz zagłębiowskich. Interesowały go zabytki kultury, przyroda regionu — jego fauna i flora, a także ludzie mieszkający w Zagłębiu — Polacy, Niemcy, Żydzi i Cyganie, ich język (zwłaszcza cechy gwarowe języka lokalnego) i obyczaje. Te elementy składają się na tożsamość mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego.

Założone przez Zielińskiego czasopismo miało uczyć czytelników historii regionu. Wśród drukowanych na jego łamach tekstów znalazły się materiały historyczne, źródłowe, biograficzne, które wzbogacały, a dzięki omawianej bibliografii, będą nadal wzbogacać wiedzę o regionie wśród mieszkańców Zagłębia. Cykl wydawniczy „Ekspresu Zagłębiowskiego” zakończył się w maju 1999 roku w związku z nagłą śmiercią jego założyciela i redaktora.

Bibliografia liczy 1710 pozycji numerowanych, wśród których znajdują się także opisy wielokrotne. Tak więc całkowita liczba artykułów zamieszczonych w bibliografii jest znacznie większa.

W zrubie głównym zastosowano układ działowy, najbardziej odpowiedni dla czytelników poszukujących materiałów dotyczących określonego aspektu życia regionu. Opisy bibliograficzne umieszczono w szesnastu działach odpowiadających pojawiającej się w czasopiśmie tematyce. W działach wydzielono poddziały (*Historia* i *Literatura* posiadają ponadto działy trzeciego stopnia). Poszczególne pozycje bibliograficzne uszeregowano alfabetycznie — według nazwisk autorów artykułów lub tytułów dzieł anonimowych.

Pierwszym i największym działem jest *Historia* (486 opisów), w którym wyróżniono kilka poddziałów: *Ogólne (Opracowania)*, *Przekrojowe (Opracowania; Sylwetki* — oddzielnie *Jan Kiepusa; Rody*), *Okres do 1795 roku*, *Okres 1795–1918*, *Okres 1918–1939*, *Okres 1939–1945*, *Okres po 1945 roku*. W poddziale *Ogólne* znalazło się wiele opisów dotyczących historii herbów miast Zagłębia Dąbrowskiego, np. Czeladzi, Mierzęcic i Sosnowca. W poddziale *Przekrojowe* umieszczono z kolei opisy dziejów Bydlińska, Dąbrowy Górniczej, Mierzęcic, Pilicy, Psar, Sarnowa, Sławkowa, Starej Dąbrowy, Strzemieszyc, Wojkowic Kościelnych i Żychcic. W poddziale *Sylwetki* odnajdujemy omówienia życia i działalności regionalnych działaczy społecznych, politycznych, księży, nauczycieli i dziennikarzy. Osobno zaprezentowano materiały biograficzne poświęcone Janowi Kiepusze.

W poddziale historycznym obejmującym dzieje Zagłębia Dąbrowskiego od jego początków do roku 1795 najwięcej miejsca zajmują opracowania Konstytucji 3 Maja. Na łamach „Ekspresu Zagłębiowskiego” zamieszczano materiały rocznicowe — na 640-lecie Będzina, 770-lecie Klimontowa i 900-lecie Żarnowca. W następnym poddziale ukazano historię Zagłębia Dąbrowskiego od 1795 do 1918 roku². Upamiętniano przede wszystkim wydarzenia związane z I wojną światową oraz przypomniano dzieje organizacji działających na terenie Zagłębia: „Strzelca”, Związku Legionistów Pol-

² Jest tu także tekst poświęcony Wolnemu Miastu Gdańsk oraz zdobyciu Litwy Środkowej.

skich, Polskiej Organizacji Wojskowej i Polskiej Partii Socjalistycznej. W artykułach drukowanych na łamach „Ekspresu Zagłębiowskiego” zwracano uwagę na dokonania niepodległościowe w regionie w latach 1914–1918, np. bitwy pod Ksawerą i Krzywopłotami. W publikacjach dotyczących okresu 1918–1939 odnajdujemy problematykę śląskich powstań i wsparcia dążeń niepodległościowych ze strony mieszkańców Zagłębia. Opis przebiegu kampanii wrzesniowej, wspomnienia walk z okupantem w Zagłębiu Dąbrowskim przeważają w poddziale *Okres 1939–1945*. Zaledwie 9 opisów liczy dział obejmujący dzieje Zagłębia po II wojnie światowej, co dowodzi historycznego charakteru czasopisma.

W dziale *Geografia* (79 opisów), w którym wyróżniono 3 poddziały: *Geografia*, *Turystyka* i *Krajoznawstwo*, umieszczono opisy osadnictwa w Zagłębiu Dąbrowskim oraz środowiska naturalnego regionu. W czasopiśmie często drukowano materiały omawiające działalność towarzystw turystycznych i krajoznawczych. Opisywano prace przewodników turystycznych, zachwalano wreszcie usługi znanych hoteli. Nie mniej miejsca zajmowały też artykuły propagujące popularne trasy turystyczne (np. po Beskidzie Żywieckim, na Baranią Górę, Rycerzową, trasą z Będzina do Gołonogu lub z Bukowna do Sławkowa itp.). W cyklu „Blisko domu a ciekawie” barwnie prezentowano interesujące miejsca regionu: jaskinię „Jasną”, Ogrodzieniec, Olkusz, Pilicę, Smoleń, Pustynię Będowską, Księstwo Siewierskie oraz Ojcowski Park Narodowy. W rubryce „Zagłębiacy na wszystkich kontynentach” przedstawiano podróże zagraniczne, np. po azjatyckim wybrzeżu Morza Marmara oraz do Stambułu.

Teksty legend oraz opisy ważnych instytucji kulturalnych Zagłębia, np. Muzeum Miejskiego „Szttygarka” w Dąbrowie Górniczej, Muzeum Szkła w Sosnowcu, prywatnego muzeum państwa Bocianowskich w Dąbrowie Górniczej umieścił Gębołyś w dziale *Kultura*.

Na łamach periodyku nie zabrakło miejsca dla zagadnień religijnych. Przeważały opisy diecezji sosnowieckiej, parafii i kościołów zagłębiowskich — ich historii i działalności. Kilka publikacji bezpośrednio dotyczyło także diecezji częstochowskiej. Znacznie mniej pisano o sprawach pozostałych Kościołów na terenie Zagłębia, np. prawosławia, protestantyzmu oraz Polskiego Kościoła Narodowego.

Dzięki bibliografii możemy zauważyć, że redakcja „Ekspresu Zagłębiowskiego” dbała o rozwój lokalnej literatury. Świadczy o tym zawartość drugiego pod względem wielkości działu bibliografii — *Literatura. Językoznawstwo*. Liczy on 210 opisów. Na łamach pisma udokumentowano literackie życie Zagłębia Dąbrowskiego³. Wspomina kontakty literackie z regionem: Juliusza Kadena-Bandrowskiego, Leona Kruczkowskiego, Andrzeja Niemojewskiego, Andrzeja Struga i Emila Zegadłowicza. Omówiono życie i twórczość lokalnych pisarzy i poetów: Stanisława Broszkiewicza, Konstantego Cwierka, Romana Herculicza, Zdzisława J. Kempfa, Edwarda Kudelskiego, Edwarda Nowaka, Jerzego Lucjana Nowaka, Jana Pierzchały, Józefa Piwowara, Kazimierza Ratonia, Władysława Sebyły, Wacława Stacherskiego i in. Opisano również działal-

³ W „Ekspresie Zagłębiowskim” zamieszczono również trzy artykuły poświęcone Adamowi Mickiewiczowi — echem Konstytucji 3 Maja w *Panu Tadeuszu*; epopei narodowej (w związku z objazdową ekspozycją Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza) oraz obchodom 200. rocznicy urodzin wieszca w Sosnowcu. W innym tekście omówiono wystawę upamiętniającą 150. rocznicę śmierci Juliusza Słowackiego.

ność zagłębiowskich towarzystw literackich, np. Towarzystwa Artystyczno-Literackiego Zagłębia Dąbrowskiego.

W czasopiśmie drukowano teksty literackie. Opublikowano prozę, m.in. Stanisława Broszkiewiczza, Konstantego Ćwierka, Stanisława Jermułowicza i Leona Ziółka. Przedrukowano także fragment *Ludzi bezdomnych* Stefana Żeromskiego, poświęcony Sosnowcowi. Znacznie więcej ogłaszano tekstów poetyckich. Były to utwory m.in.: Konstantego Ćwierka, Krzysztofa Jędrzejki, Haliny Kowalskiej, Andrzeja Niemojewskiego, Edwarda Nowaka, Zenobii Nowak oraz Józefa Piwowara.

W szóstym dziale bibliografii znalazły się zagadnienia związane ze sztuką. Zamieszczono tu biogramy twórców pochodzących z regionu, np. Jana Brodzkiego, Samuela Cyglera i Pawła Turbasa oraz publikacje prezentujące najwartościowsze zabytki architektury (pałace, zamki, kościoły) w Będzinie, Czeladzi i Sosnowcu.

Bibliografia Zdzisława Gębołyśa dokumentuje także dorobek czasopisma w zakresie historii lokalnych mediów oraz kultury teatralnej i muzycznej. W czasopiśmie drukowano omówienia repertuarów kin i teatrów oraz artykuły poświęcone historii kina i radia w Zagłębiu. Na łamach „Ekspresu Zagłębiowskiego” recenzowano ważniejsze premiery teatralne, także te z zamierzchłej już przeszłości (przedruki). Redakcja periodyku interesowała się życiem muzycznym regionu — ruchem śpiewaczym, koncertami i twórcami muzyki.

W dziale *Prasa. Książka* (94 poz.) obok krótkich zarysów monograficznych czasopism zagłębiowskich, np. „Uśmiechu Wiosny”, „Chochoła” i „Związkowca Polskiego” informowano o jubileuszach „Ekspresu Zagłębiowskiego”, zmianach w jego cenie, formacie czy ramówce oraz o opłatach za ogłoszenia. W poddziale *Biblioteki* zaprezentowano sylwetki zasłużonych w regionie pracowników książki.

Dziesiątym działem bibliografii jest *Oświata. Nauka. Harcerstwo*, w którym Gębołyś uporządkował materiały dotyczące kształcenia wyższego na Uniwersytecie Śląskim, mającym swą siedzibę m.in. w Sosnowcu. W artykułach przypomniano historię najstarszych i najbardziej znanych w regionie placówek oświatowych. Przedstawiono wreszcie historię skautingu i Związku Harcerstwa Polskiego w Zagłębiu Dąbrowskim.

Osobne miejsce w schemacie działowym bibliografii zajmują *Judaica* (80 poz.). W dziale tym umieszczono wszelkie materiały dotyczące życia żydowskiej społeczności Zagłębia Dąbrowskiego, bez względu na tematykę. Są tu więc wspomnienia Żydów z czasów II wojny światowej, historia sosnowieckiego i będzińskiego getta, opisy zagłady narodu w regionie oraz dzieje osadnictwa żydowskiego na tym terenie.

W dziale dwunastym autor opracowania zebrał pozycje z zakresu ochrony: zdrowia, środowiska, zwierząt oraz dotyczące pomocy społecznej.

Materiały świadczące o politycznym zaangażowaniu mieszkańców Zagłębia, na temat wyborów parlamentarnych oraz prezydenckich, opisy działalności samorządów lokalnych (także przed II wojną światową) znalazły się w dziale *Zagadnienia prawnoustrojowe*. Na łamach „Ekspresu Zagłębiowskiego” poruszano także problematykę autonomii Zagłębia wobec Śląska i związanych z tym podziałów administracyjnych kraju.

Ostatnim działem spójnym tematycznie jest *Sport* (36 poz.). W „Ekspresie Zagłębiowskim” przybliżano czytelnikom historię rozwoju sportu amatorskiego, klubów sportowych, „Sokoła” oraz poszczególnych dyscyplin — piłki nożnej, sportów motorowych i lekkoatletyki.

W *Variach* znalazły się opisy obyczajowości mieszkańców regionu oraz ogólne uwagi o życiu w Zagłębiu Dąbrowskim (wandalizm w Sosnowcu, oblicza nędzy, grafitti).

Kolejnym elementem budowy zrebu głównego jest *Bibliografia Oficyny Wydawniczo-Autorskiej „SOWA-PRESS”*. Jest to katalog wydawniczy, zawierający opisy sześćdziesięciu dziewięciu książek wydanych przez Jana Zielińskiego⁴. Układ tej części pracy jest analogiczny z bibliografią, choć oczywiście działy nie są rozbudowane⁵.

Oficyna „SOWA-PRESS” była wydawnictwem specjalizującym się w publikowaniu pozycji z zakresu historii. Ukazały się tu książki m.in. redaktora Jana Przemyśli-Zielińskiego, Bolesława Ciepeli oraz reedycje dzieł Mariana Kantora-Mirskiego. W wydawnictwie ogłoszono ważne dla rozwoju regionalizmu: *Historię Zagłębia Dąbrowskiego* (11 zeszytów, 1992–1994) oraz *Sosnowiecką encyklopedię historyczną* (4 zeszyty, 1994–1998). Wydrukowano tu także zarysy monograficzne poszczególnych zagłębiowskich miejscowości: Będzina, Czelandzi, Dąbrowy Górniczej, Góry Siewierskiej, Grodzca, Klimontowa, Sosnowca, Strzyżowic itd.

Bibliografię uzupełniają indeksy: autorski (autorów, współautorów oraz innych twórców, np. ilustratorów; s. 112–119) i przedmiotowy (s. 120–137), który ułatwia rzeczowe przeszukiwanie bibliografii.

W bibliografiach regionalnych już od wielu lat zamieszcza się indeksy przedmiotowe, oparte na Języku Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej (JHP BN), dziś często przygotowywane przy użyciu technik komputerowych.

Podstawową zaletą JHP BN jest ujednoczenie haseł przedmiotowych używanych w najważniejszych bibliograficznych bazach danych, takich jak np. *Przewodnik Bibliograficzny*, *Bibliografia Zawartości Czasopism* oraz bibliografie regionalne. Konsekwentne stosowanie metodyki tego języka pozwala na proste korzystanie z wielu baz danych, na kopiowanie całych opisów i wreszcie chroni użytkowników bibliotek i bibliografii od konieczności ciągłego poznawania nowych zasad przeszukiwania baz danych.

Ponieważ JHP BN jest jednak językiem „żywym”, jego zasób leksykalny ulega ciągłym zmianom, wynikającym np. z rozwoju słownictwa języka naturalnego oraz z praktyki bibliografii regionalnych. Słownik JHP BN reaguje na te ewolucje jednak z opóźnieniem (dużym udogodnieniem jest natomiast wkładka „Biuletyn JHP BN”, dołączana co 2 miesiące do *Przewodnika Bibliograficznego*). Biblioteki opracowujące bibliografie regionalne dostosowują więc słownictwo JHP BN do swoich potrzeb oraz do konkretnych zbiorów informacji. Wynika to nie tylko z konieczności dokładnego opracowania rzeczowego danych, ale także z różnic jakie występują między hasłami przedmiotowymi w *Przewodniku Bibliograficznym* i *Bibliografii Zawartości Czasopism*. Jest to zrozumiałe, bo w tych dwu członach bibliografii narodowej opisuje się i zestawia odmienne typy dokumentów. Stanowi to jednak poważny problem dla bibliografów, którzy tworząc regionalne bazy danych, opracowują różne typy materiałów (np. dżs-y).

⁴ Dla odróżnienia od numeracji z pierwszej części bibliografii, przy oznacznikach liczbowych kolejnych pozycji umieszczono małą literę a.

⁵ Występują tu następujące działy: *Historia* (46 poz.), *Geografia* (4 poz.), *Kultura* (2 poz.), *Kościół katolicki* (2 poz.), *Literatura* (3 poz.), *Muzyka* (1 poz.), *Prasa* (2 poz.), *Oświata* (1 poz.), *Judaica* (2 poz.), *Prawo* (1 poz.) i *Sport* (5 poz.).

Bibliografowie kopiując hasła rzeczowe zamieszczone w bibliografii narodowej są więc zobowiązani do ich uzupełniania (uszczegóławiania) i modyfikowania.

Głównym celem opracowujących bibliografie regionalne powinno być więc wypracowanie jednolitej metodyki stosowania JHP BN. Dzięki temu łatwiejszy stałby się przepływ informacji między bibliografiami regionalnymi a polską bieżącą bibliografią narodową. Tymi zagadnieniami zajmuje się Zespół ds. Bibliografii Regionalnych przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w ramach ogólnopolskich spotkań i warsztatów metodycznych.

Ważne jest także, by ostatecznie opracować schemat bibliografii regionalnych. Uniwersalny układ wiedzy o regionie umożliwiłby wymianę danych, łączenie zbiorów informacji oraz ich przeszukiwanie. Stanowiłby także pomoc dla nowych instytucji pragnących przygotowywać bibliografie regionalne i lokalne.

Omawiana bibliografia Zdzisława Gębołysia odbiega swoim schematem od kompozycji np. *Bibliografii Śląska*, jest to jednak zrozumiałe, bo zadaniem Autora było przedstawienie treści czasopisma. Bibliografia ta znakomicie wpisuje się w system informacji o Zagłębiu Dąbrowskim, a szerzej mówiąc o Śląsku. W regionie opracowuje się bibliografie bieżące, np. w Książnicy Beskidzkiej w Bielsku Białej, Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. E. Smółki w Opolu, Bibliotece Publicznej im. W. Biegańskiego w Częstochowie, a przede wszystkim w Bibliotece Śląskiej w Katowicach. Niemniej cenne są jednak takie jednostkowe inicjatywy, których plonem są najczęściej retrospektywne bibliografie regionalne lub lokalne. *Bibliografia zawartości „Ekspresu Zagłębiowskiego”*. *Bibliografia druków Oficyny Wydawniczo-Autorskiej „SOWA-PRESS”* stanowi więc ważny element informacji o regionie. W bibliografii opracowanej przez Gębołysia odnajdujemy opisy artykułów oraz książek z zakresu niemal wszystkich dziedzin wiedzy. Są to prace dotyczące przede wszystkim historii i życia Zagłębia Dąbrowskiego.

Wśród zebranych w bibliografii materiałów znalazły się artykuły, recenzje, polemiki, sprawozdania, fotoreportaże, omówienia (np. konkursów). W podziałach prezentujących sylwetki znanych Zagłębiaków można odnaleźć z kolei żałobne wspomnienia, biogramy i szkice biograficzne, a także np. przedruk anonsu zapowiadającego ślub Jana Kiepurę z Martą Eggerth. Tu zamieszczono faksymile korespondencji słynnego śpiewaka oraz odpis aktu urodzenia jego matki. W bibliografii znajdziemy wreszcie komunikat Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami, które poszukiwało pracownika oraz wyniki ankiet i sondaży telefonicznych w sprawie preferencji w wyborach parlamentarnych.

Dzięki adnotacjom dowiadujemy się, że niektóre teksty ogłaszane na łamach „Ekspresu Zagłębiowskiego” to np. drukowane wersje pogadanek radiowych lub referatów⁶. Zamieszczono również fragment pracy magisterskiej Anny Białej na temat kultury literackiej w Zagłębiu Dąbrowskim, przygotowanej w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego, pod kierunkiem doc. dra Adama Jarosza.

Część opisów umieszczonych w bibliografii to przedruki czasopiśmiennicze np. z „Biesiady Literackiej” (1885), „Głosu Zagłębia” (1927), „Jutrzenki. Tygodnika dla

⁶ Np. poz. 290 to referat wygłoszony podczas dyskusji panelowej zorganizowanej przez Wydział Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego w dniu 24 kwietnia 1998 roku.

Izraelitów Polskich” (1861), „Legionisty Polskiego” (1914), „Przeglądu Technicznego” (1875) oraz „Ziemi” (1911). Sięgano także do wydawnictw zbiorowych, np. do „Prac Językoznawczych” wydawanych przez Uniwersytet Śląski w Katowicach. Najczęściej przejmowano jednak materiały z wydawnictw zwartych, np. z monografii – J. Zielińskiego *Historia Zagłębia Dąbrowskiego* (Sosnowiec 1993), sosnowieckiej encyklopedii historycznej oraz M. Kantora-Mirskiego *Ziemia olkuska w przeszłości* (Sosnowiec 1936).

W katalogu wydawniczym zebrano natomiast opisy wydawnictw zwartych oraz zbiorowych. Były to m.in. wybory tekstów, ponadto monografie i szkice monograficzne, uwspółcześnione reedycje, rozprawy, szkice historyczno-literackie, legendy, leksykony, wspomnienia, encyklopedie, tomiki poezji i zeszyty czasopism („Zeszyty Czeladzkie”).

W bibliografii nie ustrzeżono się przed kilkoma niewielkimi uchybieniami. Sporo tu niestety literówek, omyłkowo pozycję 1700 podano jako 1698, a w pozycji 57 nie wydrukowano tytułu publikacji. Możemy się tylko domyślać, że dotyczy ona Żarnowca, ponieważ jest to przedruk z publikacji Wacława Józefa Jaskłowskiego *Żarnowiec i jego okolica. Zarys historyczno-etnograficzny* (Lwów 1910).

Autor bibliografii zastosował w opisie bibliograficznym artykułów normę bibliograficzną PN-73/N-01152. Tymczasem normę tę zastąpiła ustanowiona przez Polski Komitet Normalizacyjny dnia 8 kwietnia 1997 roku norma PN-N-01152-2. Opisy sporządzone przez Gębołysia są jednak opracowane zgodnie z zasadami metodyki bibliograficznej.

Na uwagę zasługują konsekwentnie rozwiązywane kryptonimy i pseudonimy, np. JC, (JC) lub JERCZ i TRZMIEL to Jerzy Czarski; (kz), (ka), (ziel), (k. ziel.) i (kziel) – Kazimiera Zielińska; (JP-Z), (J.P-Z), (jp-z), (janza) – Jan Przemsza-Zieliński; (k. w.), Ka-wit, Ka-Wit, [kw] – Kazimierz Witkowski.

Gębołyś wyraźnie zaznaczał, co bardzo istotne przy polemicznym charakterze czasopisma, wszelkie powiązania pomiędzy artykułami, np. nawiązania (poz. 3, 157, 193 – tu także polemika i replika, 1009, 1542), polemiki (poz. 79, 1304, 1308 – tu także replika, 1335) i wyjaśnienia (poz. 1304).

Pod każdym z działów lub poddziałów znajduje się ponadto wykaz pozycji związanych z tematyką zebraną w kolejnych rozdziałach bibliografii. Dzięki temu nie było potrzeby wielokrotnego powtarzania opisów w kilku działach i uchroniło to od niepotrzebnego dublowania opisów bibliograficznych.

W katalogu wydawniczym przy pozycjach zbiorowych Zdzisław Gębołyś rozpiął treść poszczególnych pozycji, co ułatwia nam odszukiwanie potrzebnych informacji. Autor nie zastosował w tej części swojej pracy haseł (wyjątkiem jest 6 pozycji). To jednak nie utrudnia procesu przeszukiwania katalogu, jest on bowiem niewielki.

Trzeba podkreślić, że do rąk czytelników trafia bibliografia potrzebna i wartościowa. Trafny wydaje się już sam przedmiot opracowania, czyli „Ekspres Zagłębiowski”, czasopismo ważne dla regionu Zagłębia, dla kultywowania jego historii i kultury. Bibliografia Gębołysia daje przegląd zawartości czasopisma, ale przede wszystkim ukazuje bogactwo piśmiennictwa na temat Zagłębia Dąbrowskiego, różnorodność materiałów poświęconych życiu tego niewielkiego przecież regionu. *Bibliografia zawartości „Ekspresu Zagłębiowskiego”* stanowi z pewnością istotny element kultury Zagłębia, nie tylko bowiem scala publikacje świadczące o tożsamości regionu, ale też je upowszechnia.